

DIDACTIEF Special

OPINIE EN ONDERZOEK VOOR DE SCHOOLPRAKTIJK

Ontwikkelingsgericht
Onderwijs

Colofon

Deze special over Ontwikkelingsgericht Onderwijs is gemaakt door Academie voor Ontwikkelingsgericht Onderwijs, De Activiteit (Landelijk centrum voor Ontwikkelingsgericht Onderwijs), Leerstoel Cultuurhistorische Onderwijspedagogiek en het Lectoraat Ontwikkelingsgericht Onderwijs Hogeschool InHolland. Wilt u meer weten, neem dan contact op met Sanne van der Linden, secretariaat van de Academie voor Ontwikkelingsgericht Onderwijs: secretariaat@ogo-academie.nl of kijk op: www.ogo-academie.nl

Coördinatie

& eindredactie: Paulien de Jong

Redactie:

Chiel van der Veen (VU),
Dorian de Haan (Inholland),
Niko Fijma (De Activiteit),
Wim Wardekker (OGO-academie)

Omslagfoto:

Hanneke Verkleij

Vormgeving:

FIZZ NMS

Deze special is verschenen in Didactief, januari 2013 en is los te bestellen via abonnementen@tenbrink-meppel.nl
Prijs vanaf € 2,00

Voor meer informatie over specials kunt u zich wenden tot de redactie van Didactief, Molukkenstraat 200, 1098 TW Amsterdam, tel. 020-59 000 99, www.didactiefonline.nl

De makers en sponsors van deze special zijn:

Academie voor Ontwikkelingsgericht Onderwijs
p/a Funenpark 263, 1018 AK Amsterdam

De Activiteit - Landelijk centrum voor Ontwikkelingsgericht Onderwijs
Molenbuurt 24, 1811 KD Alkmaar en
Molenstraat 27b, 5211 DR 's-Hertogenbosch

Leerstoel Cultuurhistorische Onderwijs-
pedagogiek, Vrije Universiteit Amsterdam,
Faculteit der Psychologie en Pedagogiek
Afdeling Onderwijswetenschappen en
Theoretische Pedagogiek, locatie Uilenstede
Prof. E.M. Meijerslaan 2, 1183 BT Amstelveen

Lectoraat Ontwikkelingsgericht Onderwijs
Hogeschool Inholland
Bijdorplan 15, 2015 CE Haarlem

Academie
voor Ontwikkelingsgericht
Onderwijs

VRIJE
UNIVERSITEIT
AMSTERDAM

Ontwikkelingsgericht Onderwijs

Meer dan 300 scholen geven in Nederland sinds 1990 vorm aan Ontwikkelingsgericht Onderwijs (OGO). Waarin onderscheidt deze visie zich van andere vormen van vernieuwingsonderwijs? In hoeverre doet OGO een beroep op het ambacht van de leraar? En hoe halen OGO-scholen de wereld dichterbij? Het blijkt een aanpak die van leraren vraagt om 'boven de stof te staan' en veel oog te hebben voor de individuele ontwikkeling van leerlingen. Dag in, dag uit.

4 Brood en spelen

In groep 1/2 van juf Katja Vonk op de Julianaschool te Schagen, is het thema gedurende zes weken De bakkerij. Behalve brood bakken, (zand)taarten versieren en lezen over bakken, komen 'echte' vakken, zoals rekenen aan bod. Leerlingen leren spelenderwijs de prijs van diverse broden en ontwerpen samen kassabonnen.

10 Waar / Niet Waar

Typisch Nederlands, dat OGO? Is OGO ook bedoeld voor de bovenbouw van het basisonderwijs? Betekent OGO dat leerlingen meer spelen dan leren? Over Ontwikkelingsgericht Onderwijs bestaan de nodige vooroordelen. De feiten en fabels op een rij.

12 Lezen voor het echie

Zinvol lezen, keuzevrijheid en succeservaringen voor ieder kind moeten ervoor zorgen dat lezen 'voor het echie' is en meer de diepte ingaat dan lezen met de methode op niet-OGO scholen. Pabo-docent Yvonne van Rijk en lector Dorian de Haan geven vijf ingrediënten voor betekenisvol leesonderwijs.

Altijd doelbewust een stapje op een leerling vooruitlopen

Bert van Oers, bijzonder hoogleraar Cultuurhistorische Onderwijspedagogiek, Vrije Universiteit Amsterdam

Wat is goed onderwijs? 'Ontwikkelingsgericht Onderwijs' (OGO) is een van de antwoorden op deze vraag. Natuurlijk roept dat onmiddellijk de vraag op wat 'goed' dan eigenlijk is? Geen eenvoudige vraag, die ook niet absoluut te beantwoorden is, en zeker niet alléén vanuit de wetenschap, of alléén vanuit de praktijk. Goed onderwijs berust op een voortdurende wisselwerking tussen theorie en praktijk.

OGO gaat ervan uit dat 'goed onderwijs' altijd doelbewust een stapje op een leerling vooruitloopt, maar daarbij zeker ook betekenisvol moet blijven voor hem of haar. Deze visie veronderstelt pedagogisch verantwoorde ideeën over wat leerlingen als kritische en verantwoordelijke deelnemers aan de toekomstige kennissamenleving nodig hebben: relevante kennis en vaardigheden, kritisch denken, een onderzoekende houding en morele vaardigheden.

Daarom kiest OGO voor een brede visie op onderwijsopbrengsten. Onderwijs moet leerlingen helpen nu en in de toekomst deel te nemen aan de culturele praktijken van hun gemeenschap. Bijvoorbeeld door het beoefenen van een bepaald vak, door voortgaande scholing, door het voeren van een huishouding en mee te doen aan de economie. Leerlingen moeten op school de kwaliteiten verwerven die daarvoor nodig zijn: ze moeten kunnen communiceren, kritisch denken en wetenschappelijk gefundeerde inzichten verwerven. Ontwikkelingsgericht onderwijs gaat dus niet alleen om overdracht van cognitieve kennis en vaardigheden, maar beoogt ook de vorming van onderzoeksvaardigheden, sociale, morele en creatieve vaardigheden en houdingen. Juist voor een samenleving die zichzelf in toenemende mate ziet als een kennissamenleving!

Om die reden richt Ontwikkelingsgericht Onderwijs zich op een brede vorming van leerlingen die kritisch naar zichzelf kunnen kijken en die zich verantwoordelijk voelen voor hun handelen en de gevolgen daarvan voor de samenleving.

Onderzoeks- en praktijkervaringen hebben geleerd dat Ontwikkelingsgericht Onderwijs uitvoerbaar is en de gewenste leeropbrengsten oplevert. In OGO leren niet alleen de kinderen, ook leraren en begeleiders moeten zich blijven ontwikkelen. Ofwel: samen de veranderende inzichten evalueren en verwerken om de voorwaarden voor goed onderwijs te realiseren. Alleen dan kan onderwijs werkelijk zinvol zijn voor zowel leerlingen als leraren, en (dus) betekenisvol onderwijs zijn.

OGO is geen 'af' concept, maar voortdurend in ontwikkeling. Evidentie ter ondersteuning van die ontwikkelingen wordt permanent verzameld en is hoopgevend. In deze special een impressie van de stand van zaken.

Werkplan Basisontwikkeling richt zich op kind én wereld

Bakkers Buiten en Binnen

Basisontwikkeling is in bakkerstermen lekker en gezond. De leraar zorgt voor een uitgekiend aanbod van spelactiviteiten, voegt de juiste ingrediënten toe en zo ontstaat rijk spel waaraan kinderen zich sociaal en cognitief optrekken. Tegelijkertijd leren ze basisvaardigheden zoals lezen, schrijven en rekenen.

In groep 1/2 van juf Katja Vonk, Julianaschool te Schagen, is het thema 'gedurende zes weken 'De bakkerij'. In de groepsruimte is een spelhoek ingericht waar kinderen kunnen bakken en winkelen. Er is een fraaie etalage met verschillende taarten en broden. Ook aan de zandtafel wordt hard gewerkt. Drie kinderen bakken en versieren taarten met mooie schelpjes, steentjes en andere natuurlijke materialen. In de klas heeft juf Katja een thematische vertelkast ingericht met prentenboeken zoals: 'Taart voor Kleine Beer' van Max Velthuis, informatieve boeken over het werk van de molenaar en 'Kasper bakt cake' van Lars Klinting. Ze worden gelezen én nagespeeld. Alle ontwikkelingsgebieden voor kleuters komen aan bod.

Bakkers buiten

In de grote zandbak speelt een groepje jongens met speekuijen en scheppen. 'Ik ben aan het deeg maken, ben om vijf uur opgestaan, jongens!' roept Maarten enthousiast. 'Ik ben de bakker.' In oprechte concentratie en met rood aangelopen hoofden nemen ze hun taak minutenlang serieus. Als het 'deeg' klaar is, scheppen ze het in emmertjes en strijken het vlak. Een ander groepje kinderen zet de emmertjes voorzichtig op een platte trekker en rijdt ermee naar een ander deel van het plein. Daar is de winkel, waar het spel draait om de afwerking: het mooi maken van de taarten en het kopen en verkopen ervan. Leerlingen werken zelf hun spelideeën uit met nieuwe kennis die zij in het thema opdoen.

Spel georiënteerd werkplan

De bakkerij is één van de spelactiviteiten die in het werkplan Basisontwikkeling (ontwikkeld door De Activiteit, Landelijk centrum voor Ontwikkelingsgericht Onderwijs) als prototype wordt uitgewerkt. Geen programma met lessen en voorgeschreven

activiteiten, maar een methodisch handelingsvoorschrift voor leraren om spel op te zetten, waaraan leerlijnen en tussendoelen worden verbonden voor alle leerlingen en groepjes. De thema's worden door juf Katja verbonden aan de actuele werkelijkheid van de leerlingen en aan hun interesses en nieuwsgierigheid. 'Kinderen herkennen zichzelf erin en de wereld om hen heen', vertelt ze. 'Basisontwikkeling is op deze manier kindgericht én wereldgericht. Er valt dus voor elke leerling iets te leren.'

Leerling worden

Jonge kinderen ontwikkelen zich in spel. Eerst door te manipuleren en 'te rommelen' met spullen uit hun omgeving, speelgoed en allerlei ongevormde materialen zoals zand en water. Daarna ontstaan rolgebonden handelingen als een taartje maken op de rand van de zandbak, zoals ze dat de bakker hebben zien doen of hun ouders in de keuken. In dat handelen maakt hun taal en denken een opmerkelijke ontwikkeling door. Niet langer zijn de eigenschappen van de objecten bepalend voor de handelingen, maar de betekenis die het kind geeft aan de objecten en materialen. De zandtaart met zandkaarsjes wordt de verjaardagstaart. Het kind snijdt de taart in punten en deelt ze uit. Zo komt er volgorde in handelingen, ontstaan redeneringen, zoals: 'Deze taart past niet in deze doos.' Deze rolgebonden handelingen breiden zich uit tot rollenspel: het spel van klant en verkoper of bakker in het bakkerijtje achter de winkel. De kinderen maken hun eigen spelverhalen en verbinden daaraan allerlei nieuwe kennis die ze in het thema hebben opgedaan, zoals afbakken van broodjes en de oven goed instellen, afwegen van koekjes, mooi inpakken van een verjaardagstaart en schrijven van felicitatiekaartjes. De kinderen worden langzaam maar zeker kritischer op de invulling van hun rollen. 'Nee joh, zo moet dat

Tekst Bea Pompert

Beeld Hanneke Verkleij en Shutterstock

Jonge kinderen ontwikkelen zich in spel. Eerst door te rommelen met spullen uit hun omgeving. Daarna ontstaan rolgebonden handelingen, zoals een taartje maken.

niet' en 'Zo gaat dat beter' maken de kleuter tot een jonge leerling.

Vaste prijzen

Ook rekenen komt volop aan bod in de bakkerswinkel bij juf Katja Vonk. Loïs en Jesse valt het op, dat de prijzen van het brood uit de losse hand bepaald worden. Juf Katja grijpt deze opmerking aan om er een gezamenlijk probleem van te maken: 'Zouden al die soorten brood allemaal evenveel kosten?' vraagt ze. In een kleine kring rond Loïs en Jesse bespreken kinderen alle soorten brood uit de winkel, volkoren, wit, waldkorn, tijger, halve en hele broden. 'Een broodje met pikkeltjes krijg ik alleen op zaterdag, want dat kost veel!' roept iemand. Zo wordt duidelijk hoe het werkt met vaste prijzen. Dat hele broden inderdaad twee keer zo duur zijn als halfjes en dat soorten brood ook verschillen in prijs. Met behulp van folders bepalen de kinderen de prijzen en ontwerpen ze kassabonnen waarop de prijzen in ronde euro's kunnen worden opgeteld. Instructies door de leraar zijn in Basisontwikkeling altijd ingebed en gericht op het oplossen van echte kwesties in 't spel.

De leraar als bemiddelaar

Leraar Katja Vonk begeleidt haar leerlingen intensief. Zij zoekt actief naar een balans tussen de inbreng van de kinderen en haar eigen bedoelingen. Ze staat tussen de kinderen en 'boven de stof'. Ze zorgt ervoor dat leerlingen in een rijke leeromgeving actief kunnen exploreren. Echt handelen staat daarbij voorop en doelgerichte instructies koppelt zij direct aan de

leerbehoefte van groepjes leerlingen. Dit lukt alleen als juf Katja zelf meedoet aan de activiteiten. Dit zien wij goed als ze Lisette helpt die als winkelfuffrouw de prijzen van de broden bij elkaar wil optellen. Juf Katja laat zien hoe Lisette dat vlot kan doen met behulp van een rekenrekje. Ook maakt zij samen met Lisette een bonnetje met het juiste bedrag erop. Om te weten welke interventies aansluiten bij de vervolgstappen van de verschillende leerlingen is in Basisontwikkeling een uitgekiend observatie en registratiesysteem (HOREB) beschikbaar. Hiermee kan de leraar de juiste beslissingen nemen over het vervolgaanbod van activiteiten, tussendoelen en ontwikkelingsperspectieven. Regelmatige reflectie door individuele gesprekken, kleine kringen, presentaties in de groepskring, zorgen voor een doorlopende evaluatie van de inbreng van de leraar en het effect op de leerlingen. ■

5 didactische impulsen

In Ontwikkelingsgericht Onderwijs werken leraren volgens vijf didactische impulsen. Hierbij helpen leraren leerlingen:

1. bij de oriëntatie en planning van de activiteit.
2. de activiteit te structureren en te verdiepen.
3. de activiteit te verbreden door verbindingen tot stand te brengen met andere kernactiviteiten.
4. door in de activiteit nieuwe handelingsmogelijkheden in te brengen.
5. door met hen te reflecteren op de activiteit.

OGO...werkt dat?

De afgelopen jaren is regelmatig wetenschappelijk onderzoek gedaan om na te gaan of Ontwikkelingsgericht Onderwijs werkt. Wat komt nu precies uit die onderzoeken naar voren? Werkt OGO? Enkele onderzoeksresultaten op een rij:

- De sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen in OGO verloopt beter dan in het reguliere onderwijs. In groep 2 hebben de leerlingen een positievere werkhouding ontwikkeld en gaan zij op een prettiger manier met elkaar om.
- In de groepen 1 en 2 van Ontwikkelingsgerichte scholen vormt schematiseren een belangrijk onderdeel van het reken-wiskunde-onderwijs. Deze aanpak blijkt een positief effect te hebben op de rekenresultaten van groep 3.
- De woordenschatuitbreiding op een OGO-school is groter en meer betekenisvol in groep 2 dan op een directe instructie gebaseerd curriculum.
- De ontwikkeling van schrijfvaardigheden in groep 3 en 4 verloopt in OGO beter dan in programmagerichte scholen.
- Onderzoek naar het begrijpend lezen in groep 4 wijst uit dat leerlingen in OGO-groepen zich goed ontwikkelen en het beter doen dan leerlingen die programmatisch onderwijs hebben gevolgd.
- De motivatie voor het begrijpend lezen van informatieve teksten in de groepen 5 tot en met 8 blijkt op OGO-scholen hoger te zijn dan op programmagerichte scholen.

Meer resultaten uit onderzoek van Ontwikkelingsgericht Onderwijs zijn te vinden op www.ogo-academie.nl

Vygotskij

Deze Russische psycholoog en filosoof is de grondlegger van de cultuurhis-

torische theorie van menselijke ontwikkeling waarin OGO is geworteld. Hij zegt dat leren moet bijdragen aan de brede culturele ontwikkeling van leerlingen. Dat kan volgens hem alleen wanneer leren zowel maatschappelijk (wat is de waarde van deze kennis in

onze samenleving?) als persoonlijk betekenisvol is (wat is de waarde van deze kennis voor mij?).

Leraar in beeld

Welke rol heeft de leraar in Ontwikkelingsgericht Onderwijs? In het boek *Leerkracht in beeld. Ontwikkelingsgericht Onderwijs: Theorie, Onderzoek en*

Praktijk (redactie: Dorian de Haan & Els Kuipers) bespreken verschillende auteurs de cruciale rol van de leraar in OGO. Leraren in Ontwikkelingsgericht scholen zijn professionals die methodes als bron gebruiken en niet slaafs volgen, een onderzoekende en reflectieve houding hebben, samen met kinderen nadenken over de wereld om hen heen, scherp kunnen observeren, en hun onderwijs afstemmen op de ontwikkelingsbehoeften van kinderen. Prijs: € 33,95, Uitgeverij Van Gorcum, Assen, 2008.

Betekenisvol taalonderwijs

Het boek *Thema's en taal. Betekenisvol taalonderwijs voor*

de bovenbouw geeft een gedetailleerde beschrijving van een ontwikkelingsgerichte aanpak voor leerlingen in de bovenbouw. Hierbij staat het leren in onderzoeksactiviteiten centraal. Dit boek bevat veel suggesties voor het thematisch ontwerpen van betekenisvolle onderzoeksactiviteiten, waarbij het lezen, schrijven en spreken een belangrijke rol spelen. Prijs: € 33,75, Uitgeverij Van Gorcum, Assen, 2008.

300 scholen en 5 pabo's

Ruim 300 scholen in Nederland maken werk van Ontwikkelingsgericht Onderwijs. (Zie scholenlijst op www.ogo-academie.nl). 5 Pabo's bieden een gecertificeerde OGO-specialisatieroute aan: De Hogeschool van Amsterdam, Hogeschool Inholland, De Driestar in Gouda, De Kempel in Helmond en de Katholieke Pabo in Zwolle.

Meetcultuur

Op 13 maart 2013 vindt de tweejaarlijkse OGO-conferentie plaats in de Reehorst in Ede. Het thema is 'OGO staat voor kwaliteit'. Op het programma staat onder meer een lezing van professor Gert Biesta over 'Goed onderwijs en de cultuur van het meten'. Biesta is hoogleraar Onderwijstheorie en beleid aan de Universiteit van Luxemburg en auteur van het boek: *Goed onderwijs en de cultuur van het meten*. In totaal zijn er meer dan twintig verschillende lezingen, workshops en presentaties.

Meer info: www.ogo-academie.nl

Zone

Zone is het tijdschrift over Ontwikkelingsgericht Onderwijs. Het bevat artikelen over de theorie en praktijk voor voorschools onderwijs, basisonderwijs, en speciaal onderwijs.

Zone verschijnt vier keer per jaar bij uitgeverij Van Gorcum (zie www.tijdschriftzone.nl en www.vangorcum.nl). Een abonnement kost € 30,75 per jaar voor particulieren (leden van de OGO-Academie krijgen korting).

4 vragen aan...

Monique Volman,
hoogleraar Onderwijskunde aan de
Universiteit van Amsterdam:

1. Denkt u dat OGO bestaansrecht heeft in het huidige onderwijsklimaat?

'Natuurlijk! In een klimaat waarin veel nadruk ligt op het meten, toetsen en verantwoorden van onderwijsopbrengsten in smalle zin, komen de sterke kanten van OGO helaas niet optimaal uit de verf. Maar gelukkig gaat de onderwijsdiscussie weer voorzichtig over brede vorming, en ook de hype van de *21st century skills* biedt mogelijkheden om te laten zien waarin OGO sterk is.'

2. Wat is de meerwaarde van OGO-scholen?

'Het continu streven naar betekenisvol onderwijs, door te werken in thema's die aansluiten bij de belevingswereld van leerlingen en vorm geven aan wat maatschappelijk gezien van belang is om te leren. Daar zijn in de loop van de jaren allerlei concrete handreikingen en werkwijzen voor ontwikkeld, waar ook leraren op niet-OGO scholen veel aan kunnen hebben. Daarnaast laat OGO zien dat je zaken zoals persoonsvorming, probleem oplossen, een onderzoekende houding, communiceren, niet naast of zelfs tegenover de schoolvakken moet zetten. Op OGO scholen zijn deze 'nieuwe doelen' inherent onderdeel van het aanbod.'

3. Hoe moeten OGO-scholen omgaan met de toenemende nadruk op 'meetbare' resultaten?

'OGO scholen moeten ook met bestaande toetsen zoals een Cito-toets laten zien dat ze in staat zijn om goede opbrengsten te realiseren. Daarnaast moeten OGO-scholen blijven uitleggen en beargumenteren dat ze naar meer willen kijken dan alleen cognitieve opbrengsten. Ze moeten laten zien dat ze zich enerzijds willen verantwoorden en anderzijds willen blijven meepraten over de grondslag, de criteria voor die verantwoording, en de meetmethoden die daarvoor worden gebruikt. Dat kan het best in samenwerking met de traditionele vernieuwingsscholen die met dezelfde vraag zitten. De gedeelde boodschap is dat deze scholen in feite hogere ambities hebben.'

4. Waarom gunt u elk kind OGO (of niet)?

'Omdat je op een OGO-school leert over de wereld en over jezelf. Je ontwikkelt kennis en vaardigheden, niet omdat er nu eenmaal bepaalde onderwerpen in het lesboek staan en iemand voor je bedacht heeft dat die goed voor je zijn, maar omdat ze je helpen de wereld steeds beter te begrijpen en erin te kunnen handelen. Dat is een geweldige ervaring.'

OGO in de bovenbouw

Hoe krijgt Ontwikkelingsgericht Onderwijs in de bovenbouw van de basisschool vorm? Leerlingen uit groep 8 van basisschool de Zuiderzee in Amsterdam verdiepen zich in het thema 'Storm op komst' en bouwen zo kennis en vaardigheden op.

Orkaan 'Sandy' heeft aan de oostkust van Amerika flinke schade veroorzaakt. De leerlingen uit groep 8 van basisschool de Zuiderzee in Amsterdam ervaren de kracht van de wind als ze 's ochtends op de fiets naar school komen. Deze ervaring roept verhalen op en juf Colette Dick pakt dit op. Zij besluit de komende weken met haar groep te gaan werken rond het thema 'Storm op komst!' Dit thema bereidt zij voor, met behulp van de half-gestructureerde planning uit haar Activiteitenboek (Horeb 2 voor de bovenbouw). Zo krijgt ze zicht op de betekenissen, bedoelingen en inhouden die voor haar groep met het thema te verbinden zijn. Ze ontwerpt startactiviteiten om goed met haar leerlingen te kunnen oriënteren op deze betekenissen, bedoelingen en inhouden.

Regenpakken

Juf Colette vraagt alle kinderen de volgende dag een regenpak mee te nemen. Ze gaat een regenpakkenonderzoek doen met de klas, een startactiviteit om denkprocessen op gang te brengen. 'Ik wilde vroeger nooit een regenpak aan', vertelt ze haar klas de volgende ochtend. 'Het zit zo vervelend, je moet onderweg stoppen om het aan te doen en als je hard fietst, begin je snel te zweten. Hoe is dat eigenlijk voor jullie? Welke kinderen trekken een regenpak aan als ze door de regen naar school moeten? Waarom wel of niet?' Na deze gespreksactiviteit zijn de leerlingen nieuwsgierig geworden naar 'het beste regenpak'. Welk regenpak is nu niet zo duur, waterdicht en zorgt ervoor dat je er niet in gaat zweten? De groep ontwerpt een regenpaktest waarbij leerlingen een

OP KOMST

stuk hard moeten lopen in een regenpak. Na het uitvoeren van de test vergelijkt de groep haar testresultaten met een regenpaktest die juf Colette uit de krant heeft gekopieerd. Deze test levert een andere winnaar op, maar de leerlingen begrijpen de testopzet en de reacties en ervaringen van de jury.

Stormchasen

Na het regenpakkenonderzoek bekijkt Colette met de klas nog een filmpje op *Youtube*. Samen bespreken ze *stormchasen* (het achterna reizen van een storm om die mooi in beeld te krijgen), ze bestuderen een weerbericht waarin orkanen worden voorspeld en mensen worden gewaarschuwd om het rampgebied te verlaten. Wie maakt dit soort waarschuwingen eigenlijk? En komen die altijd op tijd, vraagt de klas zich af. Wanneer Colette platen over de watersnoodramp van 1953 in Zeeland erbij pakt, zijn de leerlingen maximaal betrokken. Colette: 'De beelden roepen veel vragen op bij de leerlingen: Hoe kon het zo mis gaan? Wat zou ik doen in zo'n situatie? Weten we nu zeker dat we veilig zijn?' Aan het eind van de dag inventariseert ze met de groep

ST!

de onderzoeksvragen die leven. 'Hoe kan het dat de wind op sommige plekken ineens zo in kracht toeneemt? Waarom kunnen mensen geen huizen bouwen die 'stormproof' zijn en waarom horen we niks over de schade die orkaan Sandy in Haïti aanrichtte?' Ze richt een vragenwand in, een bord met teksten die leerlingen hebben geschreven over hun ervaringen met stormen, woordvelden bij subthema's zoals orkanen en *stormchases* en ideeën voor onderzoeksactiviteiten. In de klas richt ze de volgende dag een thematische boekentafel in en een nieuwsbord voor actuele berichten. Leerlingen nemen krantenknipsels mee die ze op het bord prikken. Binnen de kortste keren hangt het vol. 'Het onderwerp leeft enorm.'

Van vraag naar onderzoek

Gecoacht door juf Colette gaan de leerlingen de vragen en plannen nu ordenen en rubriceren. Ze gaan dieper in op subthema's zoals het ontstaan van stormen, gebieden waar ze voorkomen, beschermende maatregelen en het werk van de meteoroloog. Ze bespreken ook op welke wijze ze hun onderzoek kunnen verwerken. Ze besluiten een eigen

weershow te gaan maken, de Noordwesterstormshow, en een eigen weerbericht uit te geven. De juf stelt zeven onderzoeksgroepjes samen rond de subthema's en stelt een deadline. Over vier weken moet de show klaar zijn. 'Ik zorg er voor dat leerlingen met verschillende vaardigheden en niveaus bij elkaar in een groepje zitten, zodat ze elkaar kunnen helpen. Iedere dag rond ik de onderzoekstijd af met een werkevaluatie waarin steeds één groep hun 'opbrengsten' en eventuele problemen hierbij presenteert. Zo blijft de klas goed op de hoogte van het geheel en kunnen de leerlingen elkaar beter helpen.'

De aanpak mag per groepje verschillen. Zo onderzoeken Kees, Wouter, Lian en Sanne het ontstaan van orkanen en stormen aan de hand van zelf bedachte vragen. In hun onderzoeksplan op A4 papier, geven ze aan hoe zij deze vragen gaan onderzoeken. Ze beginnen met het lezen van teksten over het verschil tussen stormen en orkanen. De kern van de tekst omschrijven ze in eigen woorden. Dat blijkt lastig. Kees besluit dat er meer onderzoek nodig is: 'We hebben iemand nodig die het ons goed uit kan leggen, misschien wel

een stormexpert.' Maar ja, waar vind je die? Colette: 'Bij ieder thema ben ik weer verrast door het grote aantal experts dat we bij het thema kunnen betrekken en welke hobby's ouders allemaal blijken te hebben.' Wouter vertelt bijvoorbeeld dat zijn vader geïnteresseerd is in weersverschijnselen en daar foto's en filmpjes van verzamelt. Misschien kan hij uitleggen hoe een orkaan precies ontstaat? Het viertal besluit de vader na school te interviewen. Ze bewerken het interview uiteindelijk tot een duidelijke tekst voor de weerman/-vrouw.

Best of... show

De klas is nu zo enthousiast over het onderwerp dat ze besluit wekelijks een weershow te maken, met steeds een andere klas als publiek. De leerlingen communiceren constant met elkaar over de inrichting van de show: welke onderwerpen moeten er in? En hoe kondig je een nieuw item aan? Elke weershow wordt afgesloten met de weersvoorzichten voor het aanstaande weekend.

De leerlingen merken dat ze steeds beter worden in het maken van het programma. Maar ook dat ze steeds beter gaan snappen wat weer en klimaat met elkaar te maken hebben, wat de letters 'L' en 'H' op een weerkaart betekenen. Maar ze willen meer. Ze zijn nieuwsgierig hoe een professionele programmamaker over hun weershow denkt. Daarom nodigen ze samen met de juf een expert uit die bij de plaatselijke omroep werkt. Na zijn feedback besluiten ze naar een Best of de weershow toe te werken. Deze voeren ze uit voor hun ouders. Hiermee rondt juf Colette met haar groep 8 het thema af.

De leerlingen zijn trots op wat ze geleerd hebben. Bart: 'Ik dacht eerst dat het wel een lekker rustig baantje is om weerman te zijn. Even vijf minuten iets over het weer zeggen. Maar je moet echt goed met weerkaarten kunnen werken en snappen hoe hoge en lagedrukgebieden zich verplaatsen.' Eduan is trots dat zijn demonstratie over het ontstaan van orkanen perfect verliep in de uitzending. Esmée vond het vooral gaaf dat ze een reportage mocht maken over storm in Nederland. Ook juf Colette kijkt tevreden terug op het thema. 'De leerlingen hebben niet alleen relevante kennis opgebouwd over weertype, natuurrampen en klimaat, ze hebben ook geleerd deze kennis met inzicht te gebruiken! En spelenderwijs hebben ze begrijpend lezen geoefend, teksten geschreven, gerekend en kritisch nagedacht. Het heeft mij wel veel tijd gekost, maar als ik zie hoe betrokken en gemotiveerd ze waren, was dat het zeker waard.' ■

Tekst Lorien de Koning

Beeld Can Stock / Shutterstock

Leerlingen leren de
opgedane kennis met
inzicht te gebruiken

Ontwikkelingsgericht Onderwijs is mee

Ontwikkelingsgericht onderwijs heeft de reputatie dat het leuk is voor leerlingen in de onderbouw van het basisonderwijs, maar weinig verschilt van andere schooltypen. Het zou 'kindgericht' zijn en daardoor het gevaar lopen niet te voldoen aan de wettelijke kerndoelen. Klopt dat?

OGO past in het rijtje van de traditionele vernieuwingsscholen

GEDEELTELIJK WAAR

Oppervlakkig gezien klopt het: in OGO scholen werken men veel met ervaringsteksten net als bijvoorbeeld in Freinetscholen; OGO is tegen

de nadruk op hoge toetsscores en tegen exclusieve aandacht voor cognitieve aspecten van leren. Het legt net als de traditionele vernieuwingsscholen de nadruk op brede ontwikkeling. Maar achter OGO zit een andere opvatting over de ontwikkeling van kinderen. Ontwikkeling is geen individueel en autonoom proces waarbij de school moet aansluiten, maar vindt plaats in wisselwerking met een stimulerende sociale en culturele omgeving. Die omgeving is zelfs leidend: OGO wacht niet tot het kind 'er aan toe is' maar stimuleert de ontwikkeling met uitdagende opdrachten binnen gezamenlijke activiteiten. Want ontwikkeling gaat niet vanzelf volgens OGO. Wat het meest wezenlijk is voor de manier waarop mensen leven, is niet in aanleg al gegeven, maar wordt geleerd in wisselwerking met de cultuur waarin we opgroeien. Taal, symbolen, denkweisen bepalen mede hoe je jezelf en de wereld begrijpt en dus wie je bent. Onderwijs moet juist die ontwikkeling doelbewust vooruitbrengen en de culturele bronnen beschikbaar maken die voor dit 'echt menselijk leven' onontbeerlijk zijn. OGO is daarom niet 'kindgericht' in de zin van: kijken wat het kind nu al aankan. OGO wil perspectieven openen op verdere ontwikkelingsmogelijkheden.

OGO is een ingewikkelde manier om hetzelfde te doen als traditioneel onderwijs: kennis en vaardigheden overbrengen

GEDEELTELIJK WAAR

Zeker zijn in OGO kennis en vaardigheden belangrijk. En OGO wacht niet tot de leerlingen daar zelf om vragen

of 'er aan toe zijn'. Maar OGO is niet tevreden als leerlingen het 'weten' en is er altijd op gericht elke leerling te helpen het geleerde persoonlijk zinvol te maken. Hoe? door het in te bedden in de deelname aan activiteiten, bijvoorbeeld het (spelend) werken in een bakkerij. Door dat deelnemen ervaren leerlingen dat kennis en vaardigheden kunnen helpen hun handelen en denken te structureren en tot betere resultaten te komen. Leren wordt daardoor niet als 'verplichting' beleefd en de leerresultaten blijven niet op zichzelf staan maar spelen een rol in de totale ontwikkeling van de persoon van de leerling – niet alleen de cognitieve kant ervan. OGO is niet 'programmagestuurd' door 'het boekje', maar berust ook niet op 'leuke ideetjes'. De leraar geeft structuur aan het onderwijs in de interactie met de leerlingen, op basis van inzicht in hun ontwikkeling.

Alle onderwijs is ontwikkelingsgericht

Het hangt er maar vanaf wat je verstaat onder 'gericht zijn op ontwikkeling'. Vaak

NIET WAAR

wordt het begrepen als 'aansluiten op de leefwereld of beleavingswereld van het kind', om vervolgens via een vast stramien onderwijs te ontwerpen dat voor alle kinderen leuk moet zijn. Maar OGO richt zich op het stimuleren en bevorderen van de ontwikkeling van die beleavingswereld. Ontwikkeling vindt plaats als school en ouders kinderen uitdagen om mee te doen in gestructureerde praktijken die in de cultuur belangrijk zijn (zoals kopen en verkopen, samen muziek maken) en daaraan systematisch kennis, vaardigheden, waarden en houdingen te verbinden. Daarom ontwerpen leraren in OGO zelf hun onderwijs, in samenwerking met kinderen. Ze ontwerpen in de school gerepresenteerde, voor leerlingen betekenisvolle activiteiten, waarin ze spelend en onderzoekend samen met de leraar kunnen deelnemen: bijvoorbeeld een

r van hetzelfde, **WAAR** of **NIET WAAR?**

‘echte’ winkel, een drukkerij. Wat niet uitsluit dat kennis en vaardigheden ook apart geoefend kunnen worden – maar altijd gerelateerd aan de activiteit en zó dat de leerlingen begrijpen waarom dat zinvol is.

OGO = thematisch werken

NIET WAAR

Thematiseren is in OGO een middel om ervoor te zorgen dat betekenisvolle activiteiten

de groepen in komen. Het is een goed begin, maar niet voldoende. Een thema structureert wel, maar verwijst niet altijd naar een culturele activiteit en de verschillende rollen en posities daarbinnen. Het thema lente verwijst niet naar een doel dat je ook buiten de school tegenkomt en waaraan leerlingen samen en in verschillende rollen kunnen werken. In OGO zou je bijvoorbeeld toewerken naar een schoolkrant over de lente. De leerkracht zal daaraan systematisch, en gerelateerd aan lange ontwikkelingslijnen, leerdoelen en leerervaringen verbinden. Activiteiten kunnen verschillen en soms min of meer toevallig zijn, maar kennis en vaardigheden moeten daarbinnen systematisch een plaats krijgen. Bovendien zijn (cognitieve) leerdoelen maar een deel van wat OGO wil bereiken: het gaat om de alzijdige ontwikkeling van de leerlingen. De leraar zal zich steeds afvragen wat de volgende stappen in de ontwikkeling van de leerlingen kunnen zijn.

Ook in OGO kun je opbrengstgericht werken

WAAR

OGO houdt de ‘opbrengsten’ zelfs preciezer in de gaten (juist omdat er frequenter wordt

afgestemd) dan het huidige onderwijsbeleid wenst: de ontwikkeling van elk kind wordt continu gevolgd (daar is een speciaal leerlingvolgsysteem voor) en niet pas bij de volgende test. OGO maakt veel gebruik van planning via lange leerlijnen (wat over de jaren heen moet worden geleerd), van het plannen van leerervaringen, en van het blijven volgen van de ontwikkeling (ook qua kennis en vaardigheden) van elke leerling. Daardoor weet OGO aan de kerndoelen te voldoen. Maar in OGO wil je altijd meer dan dat bereiken.

OGO = meer spelen dan leren

Spelen en leren sluiten elkaar niet uit. OGO ziet spelen als een vorm waarin je kunt deelnemen aan activiteiten, waarmee je kennis verwerft en gebruikt en jezelf kunt leren kennen. Uiteraard is er ook ruimte voor herhalen en trainen, maar altijd gerelateerd aan betekenisvolle activiteiten. Ook ‘onderzoekend leren’ is een vorm van spelende deelname. Het is gebonden aan regels, maar geeft ook ruimte voor eigen initiatief en creativiteit.

NIET WAAR

OGO werkt alleen bij kleuters

OGO is daar wel uit ontstaan. En veel van de werkwijzen (bijvoorbeeld het werken in hoeken en kleine groepen) zijn daaraan ontleend. Maar de principes erachter (zoals spelend leren gericht op alzijdige ontwikkeling) zijn veel algemener toepasbaar. In de midden- en bovenbouw krijgt OGO de vorm van onderzoekend leren in levensechte situaties.

NIET WAAR

Typisch Nederlands, dat OGO

Programma's als *Tools of the mind* (VS) of *Key to learning* (UK/Rusland) zijn gebaseerd op dezelfde theoretische visie als Ontwikkelingsgericht Onderwijs. Maar die zijn beperkter omdat ze uitsluitend over kinderen uit de onderbouw gaan, en omdat ze zich vooral concentreren op cognitieve vaardigheden. Verder hebben deze ook geen uitgewerkte implementatiestrategie waarin leraren, begeleiders en onderzoekers in gezamenlijkheid streven naar goede onderwijspraktijken. Ontwikkelingsgericht Onderwijs wordt wereldwijd meer en meer erkend als een unieke bijdrage aan onderwijsvernieuwing. De pedagogische theorie erachter en het onderzoek waarop het berust, worden gedragen door een internationale gemeenschap van onderzoekers, theoretici en praktijkmensen in onderwijs (zie www.iscar.org). ■

GEDEELTELIJK WAAR

5 ingrediënten voor betekenisvol leesonderwijs

Lezen 'voor het echie'

Lezen 'voor het echie', ofwel: lezen omdat je iets wilt weten en omdat het betekenis voor je heeft. Dat is de essentie van ontwikkelingsgericht leesonderwijs. Als OGO-leraar hanteer je vijf basisregels bij je onderwijs begrijpend lezen.

1. Laat leerlingen zien dat lezen zin heeft

Je gaat op allerlei manieren met leerlingen op zoek naar hun persoonlijke belangstelling, naar vragen die ze écht willen uitwerken. Bij de start van het thema 'milieu', ga je bijvoorbeeld met alle kinderen samen met de stadsreiniging op pad om zwerfvuil op te ruimen, compleet met wagentje, bezem en hesjes. Ze gaan zich betrokken voelen en daar komen heel wat vragen uit voort. Hun motivatie is gewekt. Leer ze vervolgens teksten te gebruiken als bronnen om antwoord te krijgen op vragen die ze zelf hebben.

2. Geef leerlingen een zekere keuzevrijheid

Vanuit hun eigen interesse gaan kinderen op zoek naar relevante teksten. Die vinden ze op de boekentafel in de klas of thuis, in de bibliotheek of op internet. Vaak zijn het 'echte' teksten, niet per se geschreven voor kinderen. Dit vraagt van jou als leraar een groot vermogen tot flexibiliteit. De kinderen komen met vragen waar je niet altijd op bent voorbereid, en waarvoor je zelf ook moet lezen. Geef ze post-its om bij teksten te plaatsen die ze nuttig vinden voor zichzelf of anderen. Kopieer die teksten en verdeel ze onder de groepjes. Zo leest elk kind iets dat zinvol is voor hemzelf en voor de hele groep.

3. Geef leerlingen een gevoel van succes

Kinderen verschillen niet alleen in interesse, maar ook in leesvaardigheid. Om succeservaringen voor iedereen mogelijk te maken, stel je als OGO-leraar voor ieder kind realistische doelen, en ben je alert op de geschiktheid van teksten. Zo krijgt ieder kind positieve feedback. Motivatie is ook hier steeds de

motor. Je geeft klassikale instructie over leesstrategieën bij teksten die voor iedereen interessant zijn. Bij begeleiding van groepjes ga je voortdurend na of de leerlingen de teksten kunnen gebruiken bij hun vragen én of elke leerling een tekst leest die geschikt is voor zijn leesniveau. Dit stelt hoge eisen op het gebied van differentiatie en klassenmanagement. Registratie vormt een belangrijk onderdeel. Het vergt tijd om dat als leraar in de vingers te krijgen en systematisch bij te houden. HOREB, het OGO-leerlingvolgsysteem om handelingsgericht te observeren en registreren, biedt aanknopingspunten. Het geeft bijvoorbeeld de mogelijkheid om - wanneer je vermoedt dat een tekst voor leerlingen pittig is - specifieke begeleiding voor hen in je HOREB-logboek te noteren. Na afloop registreer je de vorderingen ook weer.

4. Laat leerlingen samenwerken in kleine groepjes

Door samenwerking rond één thema is de klas een leergemeenschap waarin ieder een eigen bijdrage heeft. Praten over teksten hoort er altijd bij: in tweetallen, in groepjes, met de klas als geheel, individueel met jou. Ook jij als leraar bent partner in de kennisconstructie rond het onderwerp. Je laat leerlingen in groepjes 'probeerantwoorden' op hun vragen noteren en uitwisselen met een ander groepje. Je bespreekt vervolgens in de kring welke informatie nog nodig is. Met de nieuwe vragen die dat oplevert gaan de groepjes weer aan de slag met nieuwe teksten.

5. Combineer lezen met andere activiteiten

In OGO is begrijpend lezen allereerst gericht op de inhoud van teksten en geïntegreerd met wereldoriëntatie. Ook wordt lezen verbonden met andere activiteiten, zoals er op uitgaan, een gastspreker uitnodigen, een expert interviewen, praten over het onderwerp en schrijven. Lezen (en schrijven) is een communicatieve

Vaak zijn 'echte' teksten niet per se geschreven voor kinderen

activiteit: kinderen lezen voor zichzelf vanuit hun eigen interesses en vragen, én met anderen om samen meer te weten te komen. En wat ze lezen geven ze altijd weer door aan anderen in een gezamenlijke eindactiviteit zoals een tentoonstelling of een presentatie voor andere klassen of de ouders. Om voorlichting te kunnen geven over hoe school spullen

kan recycleren, leest een groepje bijvoorbeeld teksten om erachter te komen wat er allemaal mogelijk is en bekijken ze ander voorlichtingsmateriaal om inspiratie op te doen. Lezen is binnen OGO gerelateerd aan brede doelen, die in het teken staan van hoe elk kind zichzelf als persoon ontwikkelt én als deelnemer aan de maatschappij. ■

Werkt lezen voor het echie?

Zinvol lezen, keuzevrijheid en succeservaringen voor ieder kind moeten ervoor zorgen dat lezen 'voor het echie' is en meer de diepte ingaat dan lezen met de methode op niet-OGO scholen. Samenwerken en de integratie van verschillende activiteiten binnen een thema maken lezen tot een rijkere en functionele activiteit. Lezen 'voor het echie' is zowel persoonlijk betekenisvol als functioneel en maatschappelijk relevant. Dat is iets heel anders dan lezen als 'schoolvak', waarvoor je leesstrategieën moet aanleren. Maar werkt het ook? Studenten van de Pabo-Inholland vroegen 850 leerlingen van de groepen 5 tot en met 8 op OGO- en op reguliere scholen naar

hun leesmotivatie. Ze gebruikten een vragenlijst gericht op informatieve teksten die Yvonne van Rijk voor haar promotieonderzoek samenstelde uit een reeks bestaande vragenlijsten. De leerlingen van de OGO-scholen scoorden hoger op nieuwsgierigheid en interesse, leesplezier, beleefde relevantie, voorkeur voor uitdaging, instrumentele en extrinsieke motivatie. Alleen op zelfvertrouwen hadden de OGO-scholen een lagere score vanwege de 'echte', soms lastige teksten. Werkt die sterkere motivatie nu ook door in betere leesprestaties? Die vraag kunnen we pas beantwoorden als het promotieonderzoek is afgerond, eind 2013.

Schoolontwikkeling in de OGO-praktijk

Welke rollen zijn nodig?

Onderwijs is het resultaat van gezamenlijk hard werken. Welke rollen zijn nodig om een dynamische OGO-praktijk op te bouwen en te blijven ontwikkelen?

De rol van de schoolleider

In het proces van schoolontwikkeling speelt de schoolleider een cruciale rol. Een schoolleider van een OGO-school staat voor honderd procent achter het concept. Hij houdt de rug recht bij tegengeluiden en bij problemen, weet op hoofdlijnen wat nodig is om Ontwikkelingsgericht Onderwijs in de praktijk te kunnen vormgeven en houdt goed in de gaten dat praktijkontwikkeling verbonden blijft aan de conceptuele uitgangspunten en het theoretisch kader.

Schoolleider Roel de Vries van de Julianaschool in Schagen krijgt te maken met een bestuursbesluit: de invoering van de toetsen van Cito om de resultaten in beeld te brengen. De inspectie vraagt ook op onderdelen om landelijk genormeerde gegevens. Roel kent de beperkingen van de Citotoetsen. Ze brengen

maar een smal onderdeel (bijvoorbeeld spelling) van de ontwikkeling (zoals het schrijven van teksten) op een geïsoleerde wijze in beeld. Hij bespreekt het bestuursvoorstel met zijn intern begeleiders. Zij geven aan dat de leraren HOREB, het handelingsgerichte plannings- en reflectie-instrument, nodig hebben om hun onderwijsaanbod goed af te stemmen op 'de groei' van de leerlingen. Met HOREB brengen de leraren de hele ontwikkeling van de leerlingen in beeld, inclusief het schrijven van teksten en de daarbij behorende spelling. De leraren hebben de informatie vanuit de Citotoetsen dus eigenlijk niet nodig. Schoolleider Roel spreekt met zijn team af dat zij de Citotoetsen eenmaal per jaar kunnen afnemen om tegemoet te komen aan het toetsingskader van de inspectie en de wens van het bestuur. De teamleden

onderschrijven deze conclusie. In de schoolgids wordt helder verwoord hoe, met welke middelen en met welk doel de ontwikkeling van de leerlingen in beeld wordt gebracht.

De rol van de interne ondersteuners

Een OGO-school kent 'OGO-kartrekkers', leraren of interne begeleiders die onder supervisie en aansturing van de directie het OGO-onderwijs begeleiden en ondersteunen. De interne ondersteuners zijn ervaren leraren die inhoudelijk deskundig zijn, beleidsmatig kunnen denken en handelen, hun collega's professioneel kunnen coachen, goed kunnen leidinggeven, organiseren en sturen. Belangrijk is dat zij deze ondersteuning vormgeven vanuit de uitgangspunten van Ontwikkelingsgericht Onderwijs.

Lisette Groot, intern begeleider van de Lucebert-school in Bergen, brengt samen met haar onderbouwleraren in kaart wat leraren al doen aan woordenschatonderwijs en wat nog niet. Lisette gebruikt hierbij een lijst met vaardigheden die aansluit bij het concept OGO. Dus géén aparte lesjes woordenschatuitbreiding. Woordenschat wordt verbonden aan spelactiviteiten of prentenboeken rond het thema in de groep. Samen met de directie en de externe nascholer maakt Lisette een ondersteuningsplan dat ze vervolgens bespreekt met de collega's. De doelen van het plan worden geformuleerd in gewenste situaties. Hoe ziet mijn leeromgeving eruit? Welke resultaten zie ik?

Hoe breng ik dat in beeld? Ze voert groepsbezoeken uit en helpt leraren om hun gewenste situatie op te bouwen. Lisette maakt haar collega's enthousiast en stimuleert ze door hen actief te ondersteunen op hun verbeterpunten, zoals het selecteren van woorden bij spelactiviteiten voor verschillende groepjes leerlingen.

De rol van de leraren

Leraren in een OGO-school hebben een onderzoekende en reflectieve attitude. In het concreet vormgeven van hun onderwijs zorgen zij ervoor dat zij hun handelen verbinden aan de kenmerken en uitgangspunten van Ontwikkelingsgericht Onderwijs. Zij helpen elkaar waar nodig.

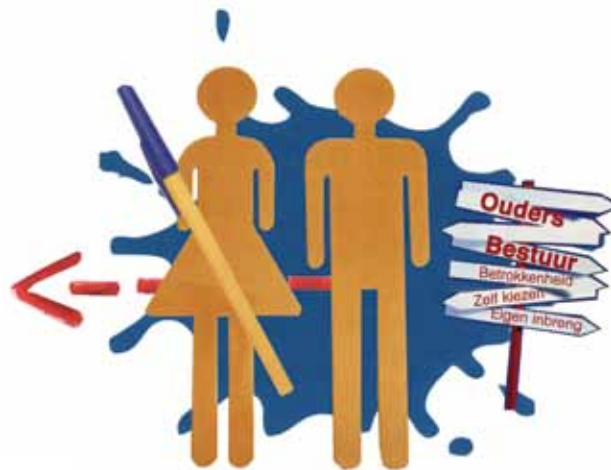
Op de Jozefschool in Venhuizen willen de onderbouwleraren de spelactiviteiten beter 'benutten' om de taalontwikkeling van de leerlingen te stimuleren. Ze verwachten betere resultaten omdat taal, waaronder woordenschat, dan functioneel wordt voor de leerlingen; het

krijgt meer betekenis. Leraren brengen eerst hun huidige aanbod van lezen en schrijven in beeld. Zo wordt duidelijk dat leraren lezen en schrijven te weinig en te incidenteel verbinden aan de spelactiviteiten in de groep, zoals de huishoek, de themahoek of de vertelafel. Lezen en schrijven blijven daardoor te veel 'los staan' van de voor de leerlingen interessante spelactiviteiten. Vervolgens maken leraren in overleg met de directeur en de externe nascholer een plan. Samen denken ze na over activiteiten, zoals het werken met een vertelafel, en hoe ze dat kunnen verbeteren. Ze maken een spelplan bij de vertelafel, bouwen samen een vertelafel op met de leerlingen en maken een doelwoordenlijst die aansluit bij het verhaal van het spel. De leraren genieten als ze ervaren hoe de leerlingen 'groeien'. De directeur is aanwezig bij de scholingsbijeenkomsten en doet zelf mee. Ze is trots op haar onderbouwteam en ziet de winst voor de leerlingen. Ze ziet meer betrokkenheid bij de kinderen én een grotere woordenschat.

De rol van bestuur, ouders en externen

Duidelijk is dat de school deel uitmaakt van een groter geheel. Besturen, ouders, externe ondersteuners en de inspectie nemen vanuit hun eigen verantwoordelijkheid deel aan schoolontwikkelingsprocessen. Het team van een OGO-school betreft de ouders serieus bij de ontwikkeling van de school. Dat is nodig omdat ouders Ontwikkelingsgericht Onderwijs meestal niet kennen en dus veel vragen hebben.

De bovenbouwleraren van De Groote Wielen in Rosmalen informeren ouders over de ontwikkelingen in hun groepen. Vragen van ouders zijn geïnventariseerd, gerubriceerd en hangen op een vragenwand. De vragenwand is een vast onderdeel in de leeromgeving in de bovenbouwgroepen. Ouders kiezen een vraag van de wand waarover ze willen doorpraten: Leren leerlingen genoeg bij de vakken geschiedenis, aardrijkskunde en biologie, nu die vakken

een plaats krijgen in de thema's die aan de orde zijn in de groepen? Er zijn wel methodeboeken aanwezig, maar die worden niet les voor les behandeld. In de planning van de themaperiode registreren de leraren ook hun doelen voor deze vakken. Ouders krijgen inzicht in de wijze waarop leraren leerlijnen en kerndoelen een plek geven in de thema's die de leraren samen met de leerlingen opbouwen in een periode van zes tot acht weken. Samen het thema vormgeven en opbouwen is essentieel in Ontwikkelingsgericht Onderwijs. Ouders geven aan dat leerlingen, meer dan vroeger, enthousiast thuis komen en thuis regelmatig vertellen over de onderwerpen waar ze mee bezig zijn. Omdat tijdens een informatieavond niet genoeg tijd is om alle vragen te beantwoorden, komt een aantal vragen en antwoorden terug in een nieuwsbrief of bij de afronding van een themaperiode. ■

Ontwikkelingsgericht Onderwijs invoeren betekent dat alle betrokkenen, vanuit hun eigen rol en verantwoordelijkheid, 'koers houden': de ontwikkeling van de concrete praktijk verbinden met de theoretische uitgangspunten van het concept.

'Het is géén vrijheid blijheid!'

Ontwikkelingsgericht onderwijs is inspirerend, maar niet vanzelfsprekend, ervaren Willeke Westerlaken en Wim van Heteren, bouwcoördinatoren op basisschool De Schakel in Nieuw Lekkerland.

Is De Schakel een echte OGO-school?

Willeke: 'Tja, wanneer ben je dat? De school werkt al zeven jaar ontwikkelingsgericht in onderbouw én bovenbouw. We blijven ons als school uiteraard ontwikkelen, maar wel zo dat iedereen kan meekomen. Rekenen vanaf groep 3 gebeurt nog aan de hand van een methode, omdat leraren het lastig vinden om rekenonderwijs goed te integreren in omvattende activiteiten. Ze zijn bang de systematiek kwijt te raken.

We onderzoeken wel de mogelijkheid, want in OGO vinden we juist de context waarin je iets leert belangrijk: die geeft voor de leerlingen betekenis aan wat ze leren. OGO-leraren moeten leren vertrouwen op hun eigen professionaliteit in plaats van op de methode.'

Wim: 'Het is geen vrijheid-blijheid. In ons onderwijs werken we zoveel mogelijk vanuit de achterliggende theorie. Daaraan besteden we veel aandacht, bijvoorbeeld in bouwvergaderingen. Zo werken leer je langzamerhand door ervaring en het uitwisselen van ervaringen met collega's.'

Waar zijn jullie trots op?

Willeke: 'De grote betrokkenheid van ouders bij de school. Ouders komen vaak binnen, om rond te kijken of mee te helpen. Dat stimuleren we ook.

We hangen in de gangen foto's en resultaten op van het werken in activiteiten. En in onze schoolkrant hebben we elke maand de Groep van de Maand waarin een klas vertelt wat ze aan het doen zijn, de leraar geeft daar verantwoording en uitleg bij. Zodat ouders begrijpen hoe en wat we leerlingen leren. Toen iemand opmerkte dat er op deze school veel wordt gespeeld door de leerlingen zei een ouder: ja, maar juist daarvan leren ze!'

Wim: 'Ik ben er trots op dat we erin slagen om in de bovenbouw het spelelement te handhaven, maar dan in activiteiten waarmee je de echte wereld in huis haalt. We zijn bijvoorbeeld op school een echte wereldwinkel begonnen. Daarvoor moesten leerlingen brieven schrijven naar de gemeente en naar de bank, gesprekken voeren met een wethouder. Dat is allemaal echt. Motiverend en tegelijkertijd leerzaam, want in OGO wil je meer bereiken dan alleen vaardigheden in lezen en rekenen.'

Is OGO geschikt voor alle leerlingen?

Wim: 'OGO werkt juist heel goed voor leerlingen die intellectueel minder snel meekomen, want niet het tempo van 'het boekje' bepaalt wat er gebeurt, maar de leraar die inzicht heeft in de ontwikkeling van de individuele leerling. Zo kun je beter differentiëren dan alleen met extra opgaven. Maar ook de slimmeriken hebben baat bij OGO, omdat we naast cognitieve vaardigheden streven naar brede ontwikkeling.'

Willeke: 'De grote vrijheid die leerlingen krijgen, lijkt misschien minder geschikt voor bijvoorbeeld kinderen met problemen in het autisme spectrum. Maar we werken bijvoorbeeld veel met drama en spel. Als je in een spelscript de rollen vastlegt van bijvoorbeeld de fotograaf en klant in de fotostudio, geeft dat juist structuur.'

Wim van Heteren
en Willeke Westerlaken